

Sənayenin inkişafı təhlükəsizlik tədbirlərini ön plana çıxarır

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə aparılan dərin iqtisadi islahatlar, güclü sosial siyasət, insanların rifah halının yaxşılaşdırılması istiqamətində atılan addımlar uğurlu bəhrəsini verməkdədir. Xüsusilə qeyd etməliyik ki, son illərdə ölkədə həyata keçirilən iqtisadi siyasət nəticəsində yerli istehsal sahələri bütün istiqamətlər üzrə sürətlə inkişaf etmiş, neft sənayesi ilə yanaşı, qeyri-neft sektoru əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Yeni sənaye müəssisələri istifadəyə verilmiş, ixrac potensialı çoxalmış və qeyri-neft sənayesi ölkə iqtisadiyyatının əsas hissəsinə çevrilmişdir.

Azərbaycanda sənayenin inkişafı sənaye təhlükəsizliyinin təmin olunmasını, texnogen hadisələrin, baş verə biləcək qəza hadisələrinin qarşısının alınması tədbirlərini ön plana çıxarmışdır. Xüsusən əhəlinin tələbatının təmin olunması üçün qüvvədə olan qərarların, standartların və digər normativ-hüquqi aktların tələbinə uyğun olaraq bir çox təhlükəli yüklərin daşınmasına diqqət artırılması zərurəti yaranmışdır. Bu yüklərə tez alışan mayelər, qazlar, partlayıcı, oksidləşdirici, toksik, infeksiya, korroziya yaradan maddələr, radioaktiv materiallar, eləcə də digər təhlükəli maddələr və məmulatlar daxildir. Bu sahədə dövlət nəzarətini Fövqəladə Hallar Nazirliyinin (FHN) Sənayedə İşlərin Təhlükəsizlik Görülməsi və Dağ-Mədən Nəzarəti Dövlət Agentliyi həyata keçirir.

Təhlükəli yüklərin daşınması zamanı texniki təhlükəsizliyin təmin olunması üçün genişmiqyaslı işlərin aparılması və nəticədə yuma-deqazasiya, texniki müayinə, texniki diaqnostika işlərinin təşkilinin, eləcə də işlərin ahəngdarlığının təmin olunmasının nəticəsidir ki, Sənayedə İşlərin Təhlükəsizlik Görülməsi və Dağ-Mədən Nəzarəti Dövlət Agentliyi tərəfindən "Təhlükəli yüklərin avtonəqliyyat vasitələri ilə daşınmasında təhlükəsizlik normalarının təmin olunması üçün yuma-deqazasiya texniki müayinə kompleksinin yaradılması" texniki işi 2016-cı ilin Azərbaycan Respublikası elm, texnika, memarlıq, mədəniyyət və ədəbiyyat üzrə Dövlət mükafatına təqdim olunmuşdur.

Mənim də həmmüəllifi olduğum bu texniki iş barədə məlumat vermədən öncə təhlükəli yüklərin avtonəqliyyat vasitələri ilə daşınmasında texniki təhlükəsizlik normalarının təmin olunması üçün yuma-deqazasiya, texniki müayinə, texniki diaqnostika kompleksinin yaradılmasının hansı zərurətdən irəli gəldiyinə aydınlıq gətirmək istərdim.

2005-ci ildə FHN-in yaranmasından sonra sənaye təhlükəsizliyinin təmin olunması istiqamətində yeni bir dövr başlandı. Sənayenin digər sahələri ilə yanaşı, təhlükəli yüklərin daşınması zamanı texniki təhlükəsizliyin təmin olunması həllini gözləyən vacib məsələlərdən idi. Təhlükəli yükdaşıyan avtonəqliyyat vasitələrinin texniki müayinəsi Nazirlər Kabinetinin 27 yanvar 2000-ci il tarixli 10 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Təhlükəli yüklərin avtomobil nəqliyyatı ilə daşınması Qaydaları"na və "Təhlükəli yüklərin quru yollar ilə beynəlxalq daşınmaları haqqında" Avropa Sazişinə (DOPOQ-2011) uyğun olaraq aparılır.

Sənayedə İşlərin Təhlükəsizlik Görülməsi və Dağ-Mədən Nəzarəti Dövlət Agentliyinin, eləcə də Azərbaycan Dövlət Əməyin Mühafizəsi və Təhlükəsizlik Texnikası Elmi-Tədqiqat İnstitutunun (AzDƏMTTETİ) əməkdaşları tərəfindən aparılan monitorinqlər nəticəsində təhlükəli yüklərin daşınmasında baş vermiş qəza hadisələrini yüksək risk qrupuna aid etmək zəruriyyətinin yaranıdığı müəyyən edilmişdir. Aparılan texniki müayinələr nəticəsində aşkar edilmişdir ki, neft və mayeləşdirilmiş təbii qaz məhsullarının daşınması zamanı avtonəqliyyat vasitələrinin üzərində quraşdırılmış çənlərin daxilində mexaniki çöküntülər, polimerləşmiş çirkərlər və pirofor birləşmələri yaranır. Bunlar isə nəticədə texniki təhlükəsizlik normalarının pozulmasına, qəza hadisələrinin baş verməsinə, eləcə də yanğına və partlayışa səbəb olur.

Belə qəza hadisələrinə aid misallar var. 9 avqust 2011-ci ildə Bakı-Qazax yolunda, Hacıqabul rayonu Muğan kəndi ərazisində Hacıyev Oqtaya məxsus "Kamaz" markalı avtomatında partlayış-yanğın, 8 fevral 2012-ci ildə Heydər Əliyev adına Bakı Neft Emalı Zavodunun yaxınlığında "Azəri" KM-ə məxsus "ZIL" markalı dartıcı və "ODAZ" markalı yarımqoş-

quda yanğın-partlayış, 8 aprel 2012-ci ildə "Azərkimya" İstehsalat Birliyinin Etilen-Propilen Zavodunda fiziki şəxs İsmayıl Qəribov və məxsus "ODAZ" markalı yarımqoşquda partlayış hadisələri baş vermişdir. Araşdırmalar nəticəsində yanğın və partlayışın səbəblərinin dəqiq müəyyənəndirilməsi mümkün olmasa da, hadisələrin texniki təhlükəsizlik normalarının kobud şəkildə pozulmasından baş verdiyi aydınlaşmışdır.

Araşdırmalar göstərir ki, digər regionlarda da belə hadisələr baş verir. Rusiya Federasiyasının Orenburq vilayətinin "Buzluqneft" NQÇİ-də 17 may 1988-ci ildə pirofor birləşmələrinin öz-özünə alışması nəticəsində çəndəki neft buxarı ilə hava qarışığı partlayışa səbəb olmuşdur. Yanğın 18 saatdan, neftin tam yanmasından sonra söndürülmüşdür. Ufada 24 sentyabr 2010-cu ildə neft emalı zavodunun çənlər parkında çəndə qalan pirofor birləşmələrinin öz-özünə alışması nəticəsində yanğın və partlayış baş vermişdir. "OAO Novo-Ufimskiy NPZ"də 28

mart 2011-ci ildə neft istehsalı və qaz katalitik qurğusuna xidmət edən əmtəə istehsalı meydançasında neft məhsullarının qəbulu, qeydiyyatı və buraxılması üçün nəzərdə tutulmuş çənlərin yanğına və partlayışına nəticəsində onun üst örtüyü qopmuşdur.

Bu sahədə baş verən qəza hadisələrinin qarşısının alınması və texniki təhlükəsizliyin təmin olunması üçün bir çox işlərin görülməsi zərurəti meydana gəlmişdir. Araşdırmalardan sonra xidmət müddəti başa çatmış, texniki təhlükəsizlik qaydalarının tələblərinə uyğun gəlməyən neft və mayeləşdirilmiş qaz məhsulları daşıyan avtonəqliyyat vasitələri istismardan çıxarılmışdır.

Respublika ərazisində neft və qaz məhsulları daşıyan avtonəqliyyat vasitələri üzrə aparılan müşahidələr və sənaye təhlükəsizliyi barədə məlumatların təhlili göstərir ki, bu sahədə texniki təhlükəsizliyin təmin olunması üçün daha ciddi addımların atılması zəruridir. Bu istiqamətdə Agentliyin və AzDƏMTTETİ-nin mütəxəssis

ləri sistemli araşdırmalar aparmaqla məsələlərin həllinə nail olmuşlar. Avtonəqliyyat vasitələri üzərində quraşdırılmış çənlərdə mövcud qaydaların tələblərinə uyğun olaraq yuma-deqazasiya, texniki müayinə işlərinin aparılması ilə texniki təhlükəsizliyin təmini üçün zəmanət verilməsi mümkün olmuşdur.

Neft və qaz məhsullarının daşınması zamanı yaranan mövcud çətinlikləri, texniki təhlükəsizlik normalarının pozulması, təhlükəli yükləri daşıyan nəqliyyat vasitələrində yanğına və partlayış təhlükəsizliyinin qarşısının alınması məqsədilə 2010-cu ildən başlayaraq layihə-konstruktor sənədləri işlənilmiş, texnoloji rəqlament müəyyən edilmiş, təsərrüfat hesabı ilə işləyən AzDƏMTTETİ-nin daxili imkanları hesabına qurğu, avadanlıq, dəstləşdirici hissələr alınmış, kompleksdə quraşdırma işləri aparılmışdır. 2012-ci ildən etibarən kompleksdə yuma-deqazasiya, texniki müayinə işlərinə başlanmışdır. Kompleks üçün avadanlıqlar İtaliya, Türkiyə və Rusi-

yadan alındığına görə sazlama və işəsalma prosesləri xarici mütəxəssislərin iştirakı ilə aparılmışdır.

Beləliklə, yaradılmış yuma-deqazasiya, texniki müayinə kompleksində əvvəlcədən tərtib olunmuş metodikaya uyğun olaraq mərhələlər üzrə avtomobil üzərində quraşdırılmış çənlər daxilində daşınan məhsulun qalıqlarından - yanğın təhlükəli pirofor birləşmələrindən, digər çöküntülərdən təmizlənilir, azot qazının daxili səthə vurulması ilə daşınan mayeləşdirilmiş qaz çıxarılır, xüsusi yuyucu texniki vasitə ilə yuyulur, təbii qurudulur, daxili mühit yoxlanılaraq zərərli hədd müəyyən olunur. Sadalanan işlər yerinə yetirildikdən sonra operatorun köməyi ilə çəndaxili vizual baxış keçirilir, müvafiq ölçmələr, korroziya həddi, çənin daxilində yaranan biləcək təzyiqli davamlılığı yoxlanılır. Göstərilən işlərin yerinə yetirilməsi üçün müasir tələblərə cavab verə bilən cihazlardan və ölçü vasitələrindən istifadə olunur.

Sınaq-diaqnostika işləri API, ASME, ASTM, QOST standartlarına uyğun olaraq beynəlxalq sertifikatlaşdırma layihə görülmüş mütəxəssislər tərəfindən aparılır.

Kompleksin istifadəyə verilməsi hesabına ötən müddətdə mütəxəssislərin bilavasitə nəzarəti ilə 5000-dən çox təhlükəli yük daşıyan avtonəqliyyat vasitələrində texniki müayinə işləri aparılmış, bundan 2300-dən çox avtonəqliyyat vasitəsində mərhələlərle yuma deqazasiya işləri yerinə yetirilmişdir.

Görülmüş elmi-tədqiqat, yuma-deqazasiya və texniki müayinə işlərinin nəticələri müsbət qarşılanıb. Yerine yetirilmiş işlər barədə 2013-2015-ci illərdə FHN-in Regional mərkəzləri ilə birgə keçirdiyi "Texniki təhlükəsizlik-aktual suallar" seminarlarında, Dövlətlərarası Şuranın Minsk şəhərində keçirilən XI, Naxçıvan şəhərində keçirilən XII, "Sənaye Təhlükəsizliyi üzrə XII Beynəlxalq Forum"da, FHN-in 10 illik yubileyinə həsr olunmuş "İnkişaf yolu dünən, bu gün və sabah" mövzusunda Ümumrespublika konfransında, "Fövqəladə hallar və təhlükəsiz həyat" beynəlxalq elmi-praktiki konfransında məruzələr müzakirə olunmuşdur. Aparılan elmi-texniki işlərin nəticələri barədə məqalələr, II Beynəlxalq Elmi-Texniki konfransın materialları Ukraynanın "Promislova bezpeka" elmi-texniki jurnalının 2012-ci il 11-ci

nömrəsində, "Sbornik dokladov Qorodskoy sentr ekspertizi" məcmuəsində dərc olunmuşdur.

Yuma-deqazasiya texniki müayinə işlərinin dövrü olaraq aparılmasında Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən "Metal səthini təmizləmək üçün köpükləndirici yuyucu vasitə" ixtirası və "Mobil köpük əmələgətirici aqreqat" faydalı modelinə patentlərin alınması bu işlərin yerinə yetirilməsində mühüm rol oynamışdır.

İş prosesində əlavə tədbirlər kimi avtoçənlərdə quraşdırılmış nəfəslik klapanlarının, nəzarət ölçü vasitələrinin, Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən kalibrənməsi, təhlükəli yük daşınmasında iştirak edən əməkdaşların təhlükəsizlik qaydalarının öyrədilməsi üzrə tədrisdə iştirakı, eləcə də onların sertifikatlaşması, təhlükəli yükdaşınmasında istifadə olunan avtonəqliyyat vasitələrinə dövrü texniki müayinə aparılmasına nəzarətin gücləndirilməsi, avtonəqliyyat vasitələri üzərində quraşdırılmış qeyri-standart avadanlıqların istismarının məhdudlaşdırılması ilə onların zavod istehsalı olan standart avadanlıqlarla əvəzlənməsi, ötən müddət ərzində baş verən qəzaların, yanğın-partlayış hadisələrinin əhəmiyyətli dərəcədə azalması ilə nəticələnmişdir.

FHN sənaye sahələrində texniki təhlükəsizlik normalarının yerinə yetirilməsi istiqamətində ardıcıl, sistemli, çoxşaxəli tədbirlər həyata keçirir. Tam təhlükəsiz sənayenin yaradılması üçün qarşıda çox işlər durur və problemləri həll etmək lazımdır. 2016-cı ilin Azərbaycan Respublikası Dövlət Mükafatına təqdim olunmuş Sənayedə İşlərin Təhlükəsizlik Görülməsi və Dağ-Mədən Nəzarəti Dövlət Agentliyi tərəfindən "Təhlükəli yüklərin avtonəqliyyat vasitələri ilə daşınmasında təhlükəsizlik normalarının təmin olunması üçün yuma-deqazasiya texniki müayinə kompleksinin yaradılması" texniki işi təhlükəli yüklərin daşınmasında texniki təhlükəsizlik normalarının təmin olunması üzrə irəli atılmış mühüm bir addımdır.

Rüştü SƏFƏROV,
Azərbaycan Dövlət Əməyin Mühafizəsi və Təhlükəsizlik Texnikası Elmi-Tədqiqat İnstitutunun direktoru,
əməkdar mühəndis